

KÜTAHYA ALEVİLİĞİ

Eda Nur KARAKUŞ¹

ÖZET

Bu çalışmada Kütahya ili Merkez ilçesinde ikamet eden Dede Ali KARAARSLAN ile yapılan söyleşiye yer verilmiştir. Söyleşi kapsamında Kütahya'da yaşayan Alevilerin bu geleneği yaşayış tarzı ve Aleviliği algılayış biçimleri, onların inanç önderleri olan ve geleneğin devamlılığını sağlayan Dede tarafından verilen bilgiler doğrultusunda ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Alevilik, Kütahya, dede, inanç, gelenek.

ALEVISM IN KUTAHYA

ABSTRACT

In this study, an interview conducted with Dede Ali KARAARSLAN dwelling in Merkez district of Kütahya province was given place. Within the scope of this interview, the tradition, lifestyle and the understanding of Alevism of Alevis living in Kütahya were tried to explain in parallel with the information provided by Dede, who is their faith leader and has kept the this tradition.

Key Words: Alevism, Kütahya, Dede, Faith, Tradition

Giriş

Alevi-Bektaşiliğin ruhani liderlik vasıflarını üzerinde bulunduran “dedelik kurumu” Alevi-Bektaşî inanç yapılanması içerisinde önemli bir yere sahiptir. Genel anlamda baktığımızda cem ayinlerini yapmak ve manevi kılavuzlukla sorumlu olan bu kimseler, bu inanış biçiminin uygulamaları ve önderliğini de doğrudan kontrol eden kişilerdir. Bu bakımdan “Dedeler” sosyal hiyerarşinin en üst noktasında bulunurlar. Alevi inanç-dede ocakları arasında organize edilen “el ele, el Hakk’a” şeklinde tanımlanan yapılarıyla, toplum yapısındaki inançsal, kültürel, sosyal alanlar disiplinize edilmiştir. Dedeler üstlendikleri görevler nedeniyle hitap ettikleri toplum karşısında saygı değer kimseler olarak görülmektedir. Yüzyıllar boyunca Dedelerin

¹ Arş. Gör. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bölümü.

sahip oldukları yetkiler ve yaptırım güçleri cemaatin sosyal düzenini sağlayan çok etkili bir güç konumunda olmalarını sağlamıştır. Bu anlamda dedeler sorumlu oldukları toplulukların hassasiyetlerini ve folklorik özelliklerinin tamamını kendilerinde toplamış kimseler olarak nitelendirilebilirler.

Tarih sürecinde yaşananlar Alevi- Bektaşî toplumunun içine kapanmasına ve içsel bir döngü içerisinde dini vecibelerini yerine getirmesine neden olmuştur. Bu içsel kapanış döneminde inanç sistemi bakımından en büyük vazifeyi dedelik kumrunun yaptığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Cem adı verilen ritüel organizasyon ve ikrar, musahiplik, görgü, dar, düşkünlük gibi temel inanç pratikleri, Alevi inanç-dede ocakları merkezli yaşamıştır. Sözlü ortamda nesilden nesile intikal eden bilgiler temel öğretiler noktasında birleşen bu düşünüş biçimini yöresel farklılıklar nedeniyle uygulamada farklılaşmalar göstermesine neden olmuştur.

Bugün iletişim araçlarının etkinliğini arttırması köyden kente hareketlerin hızlanması “Dedelik kurumu”nun toplum üzerindeki etkisini yitirmesini de beraberinde getirmiştir. Bu etki yitirimi bünyesinde barındırdığı kültürel mirasın da kaybolmasına sebep olacak düzeye gelmiştir. Ayrıca geleneksel dede sisteminin işlediği coğrafyalarda da kentleşmenin yarattığı değişikliklerden dolayı otantik bilgilerin elde edilmesinde de çeşitli güçlüklerle karşılaşmaktadır.

Dedelerin sayısının gün geçtikçe azalması, bu konuda bir an önce araştırmalar yapılmasını da gerekli kılmaktadır. İçinde yaşadıkları toplumun kültür birikimi olan bu kimseler gerekli araştırmalarla bizlere pek çok konuda bilgi sunacaktır. “Dedelik kurumu”nun araştırılmasıyla ortaya çıkacak bu hüviyet Alevi- Bektaşî düşünüşünün de temellerini ortaya koyan bilgi birikimini beraberinde getirecektir. Bu farkındalık doğrultusunda aşağıda yer alacak çalışmada Kütahya ili çevresindeki aleviliği, bu öğretinin merkezindeki bir dededen edinilen bilgilerden yola çıkarak ele almaya çalışacağız.

06.08.10 / 07.08.10 Kütahya Merkez Dedesi Ali Karaarslan ile Görüşme

Eda Karakuş E.K: Ali Dede, öncelikle kendinizi tanıtır mısınız?

Ali Karaarslan A.K: Kütahya merkezde bulunuyorum. Aslen Körs köyündenim. Kütahya merkezde Evliya Çelebi bölgesinde ikamet etmekteyim. 1994’de Kütahya Hacı Bektaşî Veli Derneğinin kurucularından ve aynı zamanda Kütahya’da oturan tek dede olarak derneğin hem ikinci başkanımı hem Hüseyin Gazi Dedesiyim. Gazi Üniversitesi’nden Kütahya Dumlupınar Üniversitesi’nden gelen birçok araştırmacı gerek dernek vasıtasıyla gerekse Eskişehir yöresinin tavsiyesiyle bizi bulurlar. Biz de elimizden geldiği kadar onlara bilgi vermeye çalışırız. Kütahya içinde bulunduğumuz sürece de araştırmacılara yardım etmeye devam edeceğiz. Sahip olduğumuz kültürümüzü, dini felsefemizi ve dini inanç kültürümüzü geliştirmek amacıyla bir dernek kurduk. Onun yanı sıra da hala Cem evinde ya da Eskişehir bölgesinde çeşitli hizmetler veriyoruz. Bu nedenle Kütahya’da bulunan Alevi dedesi olduğum için dernek tarafından veya başka kişiler taraflardan siz araştırmacıları yönlendirecekleri tek kişi

benim. O yüzden bu çalışmalarınızda siz öğrencilerimize, siz hocalarımıza yardımcı olmaya çalışacağım.

E.K: Teşekkür ediyoruz. Şimdi de köye ait bilgileri sizden öğrenebilir miyiz? Hitap ettiğiniz yerleşim birimi neresidir?

A.K: Kütahya ili, Merkez İlçesi Körs Köyü.

E.K: Bu köye ne zaman yerleşildiği hakkında bir bilginiz var mı?

A.K: 600-650 yıllık bir geçmişi var köyün. Aslen “Köşk Köyü” diye geçiyormuş ama sonradan köşk, köşk derken körs olarak kalmış. Körs Köyü Kütahya’ya 51 km uzaklıkta ve merkeze bağlı bir köydür. Ayrıca köyde Hüseyin Gazi Türbesi vardır.

E.K: Bu köyün özellikleri nedir?

A.K: Köy merkeze 51 kmdir. Normal arazisi ekseri hububat falan ekilir biçilir. Ben aslen orahlım. 1978’den beri de Kütahya’da ikamet ediyorum.

E.K: Köyün bağlı olduğu bir ocak var mı?

A.K: Evet köyümüzün normalde bağlı olduğu üç dört tane ocak vardı. Ama ekserisi Hüseyin Gazi’dir. Hüseyin Gazi Ocağının bütün evlatları da Hacı Bektaş’a yani Nevşehir Hacı Bektaş’a bağlıdır.

E.K: Çevre köylerden sizin köyünüzü tanımlamak için belli şeyler söyleniyor mu?

A.K: Alevi köyüdür, Kızılbaş köyüdür, deniliyor. Genellikle “Alevi” deyimi geçerlidir.

E.K: Siz de ocakzade bir Dede misiniz?

A.K: Evet, öyleyim.

E.K: Kaç yıldır dedesiniz?

A.K: Posta 22 yaşında oturdum ve 20 yıldır da bu görevi yerine getiriyorum.

E.K: Peki soy olarak kendinizi nasıl tarif ediyorsunuz?

A.K: Soy olarak Ocakzade Hüseyin Gazi Türbesinin evlatlarındanız. Kökümüz Hüseyin Gazi’ye dayanıyor. Nesilden nesile 600 yıl önce de olsa 500 yıl önce de olsa herkese dedelik yapılmaz bizde. Dedelik yapabilmek için Ocakzade olmak gerekmektedir. Eğer başka yerlerde -mesela ocakta- dedelik yapacak kimse kalmazsa bazı bölgelerde dikme dede dediğimiz olaylar oluyor. Bu kişiler Hacı Bektaş’tan veyahut da oradaki ulu soylardan getirilir, genç abdallardan bir icazetname alınır ve bu kişiler dedelik yapar. Ama Afyon, Kütahya, Eskişehir tarafında bu durum geçerli değildir.

E.K: Öyleyse Dede olmak için öncelikle dedenin Soydan gelmesi gerekiyor.

A.K: Evet, bizde Dedenin soydan gelmesi lazım.

E.K: Peki Ali Dede, mürşid, pir, rehber, seyid, şerif, evlad-ı resul sözcüklerinin anlamları tam olarak nedir?

A.K: Şimdi baştan başlayalım.

E.K: İlk olarak Dede, dedik.

A.K: Dede dedelik soyu, yolu, hizmeti gören kişidir.

E.K: Mürşid?

A.K: Mürşid ocakzade yani dedelik yapan kişidir, mürşidlik yapar.

E.K: Pir?

A.K: Pir mürşidle aynıdır.

E.K: Yani bunlar eş anlamlı mı?

A.K: Dede, mürşid, pir eş anlamlıdır.

E.K: Peki Rehber kime denir?

A.K: Rehber onlardan farklıdır.

E.K: O halde Rehber ayrı; ancak Dede, mürşid, pir kullanımları aynıdır.

A.K: Üçü posniştir. Yani bunlar hizmet sahibidir.

E.K: Peki Rehber kime denir ?

A.K: Rehber de mürşide yardımcılık yapar. Rehber yola girecek taliblerin, müridlerin, yol göstericisidir.

E.K: Seyidin anlamı nedir?

A.K: Seyid de ocakzadedir. Şimdi İmamı Hasan soyundan gelenler değil, İmamı Hüseyin'in soyuna dayandığı için seyid evladı geçer. Seyid evladı olmayan dedelik yapamaz zaten.

E.K: Peki Şerif nedir?

A.K: "Şerif" bir makamdır.

E.K: Talib kime denir?

A.K: Yol için görülenler, sorulanlar, bunlar talib olur.

E.K: Musahiplik nedir? Musahiplik cem'i var mıdır?

A.K: Musahiplik cemî aynı öbür cemlere benzer. Sadece iki ayrı insanın eşleriyle beraber beş sene veya yedi sene tartılırlar. Geçinebilecekler mi? Sadece kendilerinin geçinmesini bırak eşleri de geçinmek zorundadır, evlatları da geçinmek zorundadır. Tek taraflı musahiplik olmaz. Musahip kardeşlerden birisi zenginse diğeri zengindir, fakirse fakirdir. Sende varsa sen ne yiyorsan musahibin de onu yemek zorundadır. Senin küsünle o da küsmek zorunda, senin barışınla o da barışmak zorundadır. Bu yüzden Kütahya Eskişehir bölgesinde musahiplik yok denecek bir neticededir. Yani üç beş tane talibim kaldı musahip olan.

E.K: Musahiplik hangi kurallara göre yapılır?

A.K: Hz. Peygamber efendimizle Hz. Ali efendimizin bir dondan gömlek göstermesine göre oluyor. Musahiplik demek Hz. Peygamber efendimizden Hz. Ali efendimizden kalmadır. Bunlar ikisi bir gömlekten bütün Gadr-i Hum olayında herkes her yerden bir kardeş seçsin dedi ve en son sorduğu Hz. Peygamber efendimize sen kimi seçiyorsun dediler. Ben de yeğenim Ali'yi seçiyorum dedi. İkisi bir dondan gömlek başı ayrı vücutları bir gömlek içersinde oldular. Bu muhasiplik çok ağırdır. Bunu yaşayabilen için çok güzel bir şeydir. Çünkü eşiyile beraber ailesiyle beraber evlatlarıyla beraber ömür boyu küsmeyeceği en ufak kırgınlık dahi yaşamayacağı kişiler seçer, musahip olurlar. Bunlar dedenin huzurunda dualanır. Fakirse fakir zenginse zengin. Zengin tok yatıp musahip kardeşi aç yatarsa bu musahiplik bozulur. Evlatları kendine elbise alıyorsa kardeşine de alması lazım. Hanımı kendine alıyorsa musahip kardeşine de alması lazım. Musahiplik çok ağır bir şey olduğundan şüanda Kütahya'da bölgesinde hiç kalmadı denilebilir. Çünkü millet kaldıramadı ekonomik durumdan olsun her yönüyle kaldırılamadı. Normalde cemlere katılıyorlar musahip kardeşler. İki kişi vardı, onlar öldü. Durmuş amca hayatta sağ, musahibi ise öldü. Şimdi evlatlarının sürdürüp sürdürmeyeceği belli değil. Şimdi musahiplik sadece kendinin geçinmesi ile ilgili değil. Evlatları da geçinmek zorundadır. Musahip kardeşlerden birisi kızını yabancıya verirse onunla beraber öbür kardeşi de düşkün oluyor.

E.K: Ali Dede, Aleviliği nasıl tanımlıyorsunuz?

A.K: Alevilik bir felsefedir, inançtır. Daha doğrusu insanın kendi yapısıyla bağdaştırdığı uyguladığı bir şekilde Alevilik inancına göre dinine bağlı, Allah'ını, Peygamberini, kitabını bilerek bu yolun yolcusu olmaktır. Her Aleviyim diyen Alevi değildir. Mürşide bağlı bir süreç olmadığı zaman Alevi de olunmaz yani.

E.K: Kütahya yöresinde Aleviler daha çok nerelerde yaşar? İlde kaç tane Alevi köyü vardır?

A.K: Biz dernek olarak onu saydırdık. 36 tane Alevi köyü tespit ettik. Ancak bunlardan birkaçı sonradan asimile olmuştur.

E.K: Hangi ilçelerde asimilasyon yoğunudur?

A.K: Emet, Simav ilçelerinde yoğunluk vardır.

E.K: Kütahya ili genelinde Alevilerin dağılımı nasıldır?

A.K: Simav'da mesela Alevi yok denilir. Ama vardır, asimile oldukları için yok denilmektedir. Domaniç'te Saruhanlılar, Tavşanlı'da Dedeler Köyü, Kütahya merkezinde de çok sayıda Alevi vardır.

E.K: Bir de sizin de köyünüz olan Körs Köyü vardır değil mi?

A.K: Daha çok var. Aydoğdusu, Çamlıcası, Sofcusu, Sobranı da Alevidir.

E.K: Bugün Aleviler için Kızılbaş da deniyor. Farklı adlandırmalar var. Bu adlandırmaların sebebi nedir sizce? "Kızılbaş" doğru bir tabir mi?

A.K: Kızılbaş'ın manasını bilse herkes Kızılbaşım der. Hz. Muhammed de bir Kızılbaştı. Peygamber efendimiz savaş zamanında Müslüman Müslümanla çarpıştı, o zaman amcalı yeğenli kavga ettiler. Çünkü zamanında bizden olanlar kızıl berelerine kızıltaş bağlasınlar, kızıl şerit bağlasınlar dediler. Orada gösterirken kim öldürülecek kim öldürülecek şu kızıltaşlılar öldürülecek kızıltaş, kızıltaş, kızıltaş derken kızılbaş anlamı çıkıyor. Kızılbaşlık, kızıltaşlık Hz. Peygamberimizden sonra oluşmuştur zaten.

E.K: Alevi olmak için gerekli şartlar neler? Babasının Alevi olması kişinin Alevi olması için yeterli midir?

A.K: Babasının Alevi olması çocuğu bağlamaz.

E.K: Peki Alevi olmak için ne gerekir?

A.K: Bir kişinin Alevi olabilmesi Aleviyim demesiyle bitmiyor. Aleviliğin kuralları vardır. İkrar vermek gibi, yoldan geçmek gibi, mürşidine bağlanmak gibi sayabileceğim birkaç tane daha örnek var. İlk evvela Aleviyim diyebilmesi için bir insanın ikrar vermesi, mürşide bağlanması, bir yolun yolcusu olması gerekir.

E.K: Ocak nedir? Ocağa bağlı olmanın anlamı nedir?

A.K: Kütahya Eskişehir Afyon Bölgesinde bir ocağa bağlı olmak anlamındadır.

E.K: Ocak belli bir soydan gelmek anlamında mıdır?

A.K: Mesela Temallı, Hüseyin Gazili, Koçu Babalı, Pir Ahmet Efendili bunlar ocak olarak geçiyor.

E.K: Peki soy ne demektir?

A.K: Soy gibi geçiyor onlar ocak mesela Ağdan'da Çoban Baba var. Onun ocağı yok mesela onun dedesi yok. Bazı türbeler var mesela o türbelerin kimisinin ocak temsilcisi, mürşidi ve yahut da belden gelen evladı yoktur.

E.K: Hacı Bektaş Veli'nin Alevilikteki yeri nedir?

A.K: Hacı Bektaş Veli bir yolun yolcusudur. Yol göstericimizdir ve bütün Alevi tarikatlarının Türkiye genelindeki dış ülkeler dahil bütün Alevi diyen ocakların Alevi kültürüne bağlı bütün insanların ser çeşme başıdır.

E.K: Hızır kimdir?

A.K: Hızır yoldaş olsun. Hızır bir peygamberdir, kendisinden yardım istenen kişidir, efsaneleştirilmiştir yani. Aleviler Hızır yetişsin der Sünnisi de Hızır yetişsin der.

E.K: Ehlibeyt kimdir, nasıl tanımlarsınız?

A.K: Ehlibeyt Hz. Peygamber efendimizin beşler dediği Ali Aba sistemdeki Allah, Muhammed, Ali, Hasan, Hüseyin'dir. Ehlibeyt olarak bak Asab-ı Kerem değil, ehlibeyt olarak ehlibeyt abasının altında eşi de girmemiştir, kızı Fatma Zehra da girmemiştir. Allah, Muhammed, Ali, Hasan, Hüseyin'dir.

E.K: Ali Dede elinizde sizin soyunuzu ortaya koyan bir şeceranız var mıdır?

A.K: Şimdi şeceremiz şöyle bir şey var. Hacı Bektaş'tan benim icazetnamem vardır. Şeceremiz bize ocak evladı dediğimiz için ben nereye gitsem Hüseyin Gazi dedesi olarak tanılır. Taliblerimiz Kütahya bölgesi, Eskişehir bölgesi, Afyon bölgesi beni tanır.

E.K: Bazı dedelerin ellerinde bu tür bir şecere var, bunu biliyoruz.

A.K: İşte onlar dikme dede dediğimiz kişilerdir. Onlar kendilerini kanıtlamak için belgeye ihtiyaçları oluyor.

E.K: Sizin öyle bir belgeniz yok yani öyle mi?

A.K: Öyle bir belgemiz yok.

E.K: Sizin ocağınızda başka dedeler var mı, yoksa şu an sadece tek dede siz misiniz?

A.K: Şimdi posta oturan tek dede benim.

E.K: Dede olabilmek için ne gibi şartlar gerekiyor?

A.K: Şimdi zaten bütün İslam'da şart olduğu gibi dede eline, diline, beline, aşına, işine sahip olmaktır. Bu kuralları vardır. İkrar gibi kanun gibidir, dede hitap ettiği kesim için, mürşid için yol göstericidir. Bir inanç lideridir, rehberdir ve örnek kişi olmalıdır.

E.K. Alevilikte Eren kime denir?

A.K: Eren Allah'ın isimlerinden biridir. "Hu erenler", "hu dervişler" derler, bu ifadeyi yeniçeriler de kullanırmış.

E.K: Aleviler ibadetlerini nasıl gerçekleştirir?

A.K: Alevilerde Cem ibadeti yapılır.

E.K: Köyünüzde şu anda cem yapılıyor mu?

A.K: Köyümüzde de yapılıyor. Kütahya'da da yapılıyor.

E.K: En son cem ne zaman oldu, ne zaman katıldınız ceme?

A.K: En son ceme 5 ay önce katıldım.

E.K: Peki cemin çeşitleri var mı? Mesela Hızır cemi yapılıyor mu?

A.K: Tabi tabi şimdi ikrar cemi, görgü, birlik cemi, goldan gopan cemi ondan sonra adak cemi vardır.

E.K: Cem hakkında bilgi verebilir misiniz?

A.K: Görgü ceminde kurban kesilir, çerağ uyandırılır, duvazları yanar, saz vardır zaten saz bizimdir.

E.K: Cemde sazı kim çalar?

A.K: Zakir çalar. On iki hizmetimiz vardır. Üç nefes bir duvaz okunur. Cem birleme vardır. Tevhid vardır, dua vardır bunların içinde sakka suyu dediğimiz olay vardır. Semahlar vardır bu şekilde bağlama bunların sıralamasına girersen on iki hizmet içersine girer.

E.K: On iki hizmet nedir?

A.K: Rehber, müşid, dede, sakir, görgücü olan sakacı, ıbrıkçı, ileyenci, İznikçi mesela İznikçi dediğim semahçı, meydancı kurbançı falan bunlar on iki hizmetin içine girer.

E.K: Cem ayinlerinde dem niyetine bir şey içiliyor mu?

A.K: 1980'e kadar içiliyordu dem, şimdi kaldırıldı.

E.K: Dem olarak içilen şey çeşitli midir?

A.K: Hayır, 1980'e kadar da dem olarak alkol alınıyordu. Ama 80'den sonra her tarafta kaldırıldı. Şimdi onun yerine şerbet veriliyor dem olarak, ağız tatlılığı olsun diye.

E.K: Cemde kurbanın kesilmesi ne amaçla yapılır, kurban nasıl kesilir, bunlar hakkında bilgi verebilir misiniz?

A.K: Mesela cemde kesilen kurban, nasıl kurban bayramında kurban kesiliyorsa yani ben bu yolun yolcusuyum, ben bunu bu kurban gibi şimdi zaten ona kaldı mı Allah etini yemez, kanını içmez, derisini giyemez. Ama inancın meselesi ben bu yolun yolcusuyum, ben bu yolun kurbanıym der niyetinde kesilir.

E.K: Ceme kimler giriyor, kimler giremiyor?

A.K: Ceme düşkünler giremez.

E.K: Düşkünlük hangi kişiler için kullanılan bir tabirdir?

A.K: Elin malında, ırzında gözü olan, hırsızlık yapan, kan davası olan kişilere düşkün denir.

E.K: Bunları yapanları nasıl belirliyorsunuz peki?

A.K: Şimdi bizde yemin vardır. Bu yeminde mesela bu cemde okutulan kulak, göz duyduğu zaman mesela dışarıdan birisi şu adam şöyleydi dediği zaman sorgulanır, suallenir ama şimdi cemlerde büyük cem evlerimiz var. Cem evlerinde falan kimlerin girdiğini bilmiyor. Hizmet sahibi münasip kişilere okuyor. Zaten ilk evvela insanın kan davası, ırz davası, öksüz hakkı dediğimiz olay, yetim malı dediğimiz olay olduktan sonra kesinlikle görgüsü de yapılmaz hizmeti de yapılmaz. Alınmaz demesinin maksadı kısa yoldan hemen alınmaz diye şey yapıyorlar. Bu şekilde olan görgüsü yapıp da alınmaz.

E.K: Kadınlar da ceme katılırlar mı?

A.K: Tabi tabi kadın erkek beraber ceme girer. Bizde kadınlar için saçlı bacı, erkekler için taşlı bacı kullanımları vardır.

E.K: Bu kullanımların anlamları nedir?

A.K: Erkek dişi diye bir ayırım yapılmaz bizde. Bunu bildiren kullanımlardır.

E.K: Ayırmadığınız için ibadetlere de beraber katılmak mümkündür, öyle mi?

A.K: Hayır kesinlikle ayırmıyoruz.

E.K: Dedelerin Cem törenlerinde, evlenmelerde, ölümlerde ne gibi görevleri vardır?

A.K: Cami Hocalarının yaptığı işleri yapabilirler.

E.K: Cem törenlerinde zaten post sahibi dededir, değil mi?

A.K: Tabi cemin hakimi post sahibi dededir.

E.K: Cemi dede yönetir değil mi?

A.K: Evet.

E.K: Evlenmelerde dedenin vazifesi nedir?

A.K: Evlenmelerde düğücü gibi varır, hoca yoksa imam nikahını kıyar, yapılacak işleri yapar. O tarikat namazı dediğimiz, tarikat ibadeti dediğimiz olayları yapar.

E.K: Cemlerde kullandığımız özel bir giysiniz var mı?

A.K: Hayır. Günlük, temiz kıyafetler giyilmesi yeterlidir.

E.K: Alevilerde çocuklara ismi kim verir, dede olarak siz mi, annesi babası mı verir?

A.K: Bize adı koymada pek sorulmaz, sadece “Dede oğlumun, kızımın, torunum oldu, evladım oldu, onun adını koyar mısın?” derse, koyulur.

E.K: İsim verilirken neye dikkat ediyorsunuz?

A.K: Herhangi bir kuralı yoktur, isim konulduktan sonra kulağına ezan okunur. Evinde varsa yemek verir, vermezse ağız tatlılığı verir.

E.K: Kütahya Aleviliğinde sünnilerle evlenme var mıdır?

A.K: Önceden olmuyordu, sadece kız sünni birine kaçarsa oluyordu; ancak artık oluyor.

E.K: Peki kabul ediyor muydu kaçan kız?

A.K: Kabul ediliyordu da şartları zordu. Ya damadı getireceksin veyahut da bazı şeyleri yapmak zorunda kalacaklar. Babası düşkün oluyordu. Üç dört sene önce Eskişehir’de bizim dedelerle yaptığımız bir toplantımız vardı. Ortak bir karar aldık o kararı da kimimiz uyguladı kimimiz uygulamadı şunda işler değişti.

E.K: Bu toplantıda evlenme ile ilgili alınan bir karar var mıydı?

A.K: Vardı. Sünni biriyle evlenilirse şunlar yapılsın, evlenilmezse şunlar yapılsın konusunda şartlar belirlendi. Şartlar da tabi derneklerde falan var. Eskiden Kütahya Kütahya’yı, Simav Simav’ı tanıyormuş şimdi Türkiye Türkiye’yi tanıyor şimdi benim kızım da okuyor, öğretmenlik yapıyor Hakkari Şemdinli’de. Onun kimlerle konuşacağı, karşılaşacağı hiç belli değil. Ama icap ediyoruz zamanın şartlarına uyuyoruz.

E.K: Yani başka meshep ve yerlerden evleniliyor artık, diyebilir miyiz?

A.K: Evleniyor da yalnız yine zorlukları yapıyoruz, anlayacağın dedelerin işi zor.

E.K: Çok iyi karşılanmıyor. Olmazsa daha iyi olur diyorsunuz yani.

A.K: Tabi tabi.

E.K: Yakın akrabalarla evlilik var mı mesela amca kızı, amca oğlu?

A.K: Var var. Ben de halamın kızı var mesela. Öyle demek istiyorsun değil mi?

E.K: Evet evet yakın akraba evliliği var mıdır?

A.K: Var yani öyle yedi göbek üç göbek beş göbek değil. Akrabayla evlenmeme muacurlarda vardır.

E.K: Birine kız isteneceği zaman dede olarak siz mi gidiyorsunuz, yoksa onun aile büyükleri mi gidiyor?

A.K: Kendi aile büyükleri gider. Başaramayacak olduklarında dedeye ulaşırlar. Dede elinden geldiyse yapar. Öyle etkinliklerimiz var yani. Söz takmada, yüzük almada şurada burada nasıl hocanın rolü varsa dedenin de rolü vardır.

E.K: Alevilerde dini nikah kıyılır mı?

A.K: Tabi İmam nikahı kıyılır.

E.K: Ali Dede biraz ölüm geleneklerinden bahsedelim. Sizde ölü gömmeye kadınlar gelir mi?

A.K: Önceleri pek gelmezlerdi de son zamanlarda geliyorlar.

E.K: Ölü yemeği verilir mi?

A.K: Ölü yemeği, köy yerlerinde halkın elinde sini kurbanı olarak adlandırılan hayvanlardan varsa onu kesiyor; ama şimdi buralarda pide verip dağıtıyorlar.

E.K: Ayrıca tekrar bir yemek olmuyor mu?

A.K: Hayır.

E.K: Miras olayında kadınla erkek arasında hak dağılımı eşit mi olur?

A.K: Eşit dağıtılır. Bizde oğlan, kız ayrımı yoktur. Yok benim üç tane kızım vardı, bir tane oğlum vardı mal onun oluversin, öyle bir şey olmaz. Ölüm hak, miras helal.

E.K: Bize hıdırellez ve nevrüzla ilgili bilgi verebilir misiniz?

A.K: Hıdırellez yaparız. Hıdırellezde elinden ne geldiyse mahalle toplanır, köy halkı toplanır, helva basarlar, varsa kurban kesilir, varsa adak gibi milleti doyuracak açların doyması için tokların aralarında kurban yapması. Hıdırellezlerde öyle bir şey yapılır.

E.K: Hıdırellez hangi tarihlerde yapılır?

A.K: Hıdırellez 6 mayıstır. 22 mart 21'i 22'ye bağlayan gece de Sultan Nevruzdur veyahut da 22'yi 23'e bağlayan gece Sultan Nevruzdur.

E.K: Bu günler için ne gibi hazırlıklar yapılır?

A.K: Öyle genel bir hazırlık yapılmaz. Sadece o gün doğal olarak ne varsa o yapılır. Hıdırellezde yemek yenir. Mesela herkes sabahleyin ne varsa elinde getirir. Bir tane kurban getirilir kesilir dağıtılır. Evinden şeker getiren olur, yağ getiren olur, un getiren olur, bulgur getiren olur onu toparlayıp pişirirler. Toplanır imece usulü, ne toplanırsa halka dağıtılır. Birkaç tane gönüllü aşçı çıkar, öyle paralı şunlu bunlu değil.

E.K: Hızır orucu tutuyor musunuz?

A.K: Hızır orucu tutanlar var. Hızır orucu dediğiniz sadece Hıdırellezde tutulan 3 tane oruçtur.

E.K: Ramazanda oruç tutuyor musunuz?

A.K: Tutan da var tutmayan da var. Kişinin kendi isteğine göre. Biz Alevi dedeleri olarak tut da demeyiz tutma da demeyiz.

E.K: Aleviler ne zaman oruç tutarlar?

A.K: Genellikle Muharrem ayında tutulur. Muharrem ayı kurban bayramının birinci gününden 17 gün sonra Pak Masum üç tane karşılama vardır. 17 gün sonra oruca başlanır. Tarihe göre Pak Masum oruçlarıyla beraber 20 gün sonra da Muharrem orucuna başlanır. Muharrem ayının biriyle on ikisi oruçtur. Muharrem ayı on iki imamlar aşkına, İmamı Hüseyin aşkına tutulan oruçtur. On günü Muharrem ayı içindir. Muharrem ayının birinci günü başlar onunda biter. Aslında Muharrem ayı onuncu gün biter Aleviler içersinde; ama Aleviler onunda kurban kesen olur on iki tanesini tutarsa onunda oruç bozulmaz bizde on ikisinde bozulur. Muharrem'in on ikinci günü İmamı Hüseyin'in şehit olduğu gündür, öteki iki kalanını da on iki imamlar için on ikiye tamamlarlar. Üç de ondan önce tuttukları için Eba Müslim, Pak Masumlar vardır. Onlar da zilheci ayının içersinde olması lazım. Ondandır Muharrem ayı giriyor. Muharremden Zilhecinin yirmi yedisinden Muharrem'in on ikisine kadar oruç tutulur on beş gün yapar. Şimdi dokuz mokuz diyorlar da dokuz değil. 12 tane tutarlar şimdi kurban kesebilecekler kesemeyecekler da tutuyor, aşureyle beraber bozarlar. Bizim kendi ev halkımız öyledir.

E.K: Orucunuzu aşureyle mi açarsınız?

A.K: Aşureyle bozulur oruç. Bizde onuna kadar aşure kaynamaz on ikisinden sonra kaynatılır. Zaten bir tabir vardır: "Onun da devlet, on ikisinde millet aşure kaynatır". Bizde de belediye Muharrem ayının onuncu günü aşure kaynatır.

E.K: Bu kurban kesildikten sonra kimlere dağıtılır?

A.K: Aslında oruç tutanların yemesi lazım. Ama şimdi herkesin şeker hastası var, tansiyonu var, şunu var, bunu var. İbadet şekli tutan oluyor tutamayan oluyor. Ramazan orucunu şu sıcaklarda tansiyonu olan şekeri olan kalbi olan hadi tutsun da göreyim. Allah'ın verdiği cana eziyetten başka bir şey değildir. Öyle değil mi yani, ibadeti bırakalım Allah'ın verdiği canı yakmaktan başka bir şey değildir. O yüzden şimdi herkes yiyebiliyor.

E.K: Kurban o halde herkese dağıtılıyor?

A.K: Pişmiş olarak dağıtılır, bizde çiğ et dağıtılmaz pek. Kurbanı keser akşam da ünlerler. Ardından onla orucun bozan, orucunu bozar. On iki gün su içilmez, aynaya bakılmaz, düğün edilmez bütün eğlence, her şeyden mahrumsundur.

E.K: Akşam orucunuzu açıyorsunuz, ama su içmiyorsunuz öyle mi?

A.K: Su içilmez. Normal yemek yenir, çay içilir. Kimi su var diye kola bile içmez. Çayla suyun tadı bir başka olduğundan o içilir ama su kesinlikle içilmez.

E.K: Oruç süresince aynaya bakımlısı da uygun değildir öyle mi?

A.K: Aynaya bakılmaz evet, yine bu süreçte et de yenmez.

E.K: Bu durumda oruçlar bittikten sonra kurban kesilir, sonra et yenir, değil mi?

A.K: Evet. Ayıp olmazsa eşinle yatılmaz. Yani bütün zevki şeylerden mahrum kalırsın. Orucun manası zaten ne demek, kendini terbiye etmek değil de kendini denemektir.

E.K: Peki köyünüzde cem evi var mı?

A.K: Var. Eski de olsa cem evimiz var.

E.K: Cemler orada mı yapılıyor?

A.K: Orada da yapılıyor, evde de yapılıyor yani bizim için ibadet yeri fark etmez. Yani bizde illa ki dört duvar arası değil. Gönüller bir olsun. Cem hizmeti yapacak olduktan sonra önemli olan insanoglunun dini vecibelerini yerine getirmesidir. Onun adına da zaten cem deniyor.

2**E.K: Ali Dede şimdi de cem hakkında bilgi alalım sizden, cemleri nasıl yapıyorsunuz?**

A.K: Cemlerimiz Kütahya bölgesinde, Eskişehir bölgesinde, Afyon bölgesinde görgü cemi, hizmet cemi dediğimiz olay birlik cemi, Abdal Musa Cemi ve toplum olarak da genelde yaptığımız Abdal Musa cemleri gibi Hızır cemleri gibi bölge bölge ayrılıyor. İlk, evvela şimdi şöyle bir ikrar cemi olur. İkrar da bir Alevinin ne kadar Alevi anadan babadan doğma da olsa ikrarı

dır; Âlî İmran suresininin 81. Ayetine göre ikrar vermek zorundadır. Rehberiyle mürşidinin huzuruna gelir. Yemin vardır bu yeminin içerisinde mürşid ne derse ona Allah eyvallah diyerek yemin etmiş olur ant etmiş olur. Bu da şartlardan ilkinin söyleyeyim vesairelerini söylememe gerek yok. Eline, diline, beline, aşına, eşine sahip olmak şartıyla başta koşulumuz da budur. Bunu devamını isteriz biz ondan. Hastalıkta sökellikte; varlıkta yoklukta eşine sahip çıkacağına büyüklerini sayacağına atasını sayacağına küçüklerini seveceğine çoluğunu çocuğunu okutacağına yemin isteriz. Bu ikrar olarak geçer bizde, yani tarikat yoluna girme anlamında. Tarikat da biliyorsunuz bir yoldur. Bir süreçtir bu süreç içerisinde yaşadığı süreçte elin malında ırzında canında olmamak şartıyla ben buyum diyerek kurbanıyla gelir. Bunun arkasından devamını yapacak olursa devamını yapacak olursa senede elinde imkânı varsa üç senede üç seneyi beş seneyi geçirmemek şartıyla mürşidi geldiğinde buna görgü cemi dediğimiz görgüye girer. Bu da annesiyle babasıyla eşiyle dostuyla hep birlikte küs olmamak şartıyla dışarıda gözü olmamak şartıyla bir çalışma içerisinde mürşidinin de izniyle hizmet açılır. Bu hizmet esnasında evvela şimdi eskisi gibi değil eskiden çerağ yakılır dualanır, kurban tekbirlenir, on iki cem on iki hizmet dediğimiz gibi saka suyumuz ıbrığımız çerağ olayı dediğimiz bu olaylar içerisinde görgü cemi sorulur ve sorguda da eline, diline, beline, sahip olduğu ilk ikrar verildiği günden beri de hala o sözüne sadık olduğu sorulur o cemaat de onaylarsa bu görgü cemi yapılır. Bu cem birleme içinde de tevhid vardır, sorgu vardır. Mesela sorulacak ilk şeylerden eline diline, beline dedikten sonra bu yolun yolcusu olduğuna buna devam edeceğine birlik beraberlikte yürüyeceğine devam etmek zorundadır. Cem olarak zaten düşkün insan şaşkın insan ceme alınmaz, görgüsü yapılmaz, hizmeti yapılmaz. Hatta düşkün insanın dardan bile inmez. Dar da bizlerde dardan indirme ikrar veren insan dardan iner ikarsız insan dardan inmez. Bu da bizim ana felsefemizedir. Nasıl sünnilerde devir sürdürüyorlarsa bizde de dar hizmeti vardır. Dar da en yakını eşi, evlatları, damatları, kardeşleri birlik olurlar; bizim derler; meftanın kime alacağı vereceği varsa onu ödemeye küsüyle barışmaya alacağını almaya vereceğini vermeye bunlar kefil olarak meydana dikeriz.

E.K: “Dar”ın anlamı nedir?

A.K: Dar hizmetinin anlamı şudur: Dirinin kefil Allah'tır, ölünün kefilidir, evlatlarıdır. Çünkü ansızın gittiği zaman helalleşeceğiyle helalleşemez, küsüyle barışamaz aniden olduğu için onun kefil de diri olduğu için biz de diriden hesap sorarız. Diriye deriz ki: Sen bu meftanın oğlusun kızısın gelinisin eşisin dostusun sen bunun alacağını almaya vereceğini vermeye kefil misin? Bunun için bir sofraya döker bu dar hizmeti Fatma Anamızdan kalmıştır. Çünkü Hz. Fatma öldükten sonra bir gün evlatlarının rüyasında onlara demiştir ki, evlatlarım ben komşunun birisinden iğne almıştım, şimdi ben cennetteyim ama bu iğneyi kimden aldım bilmiyorum. Onun için eşi, dostu konuyu komşuyu toparla benim namıma ellerinizde varsa elinizden ne geliyorsa toparlayın benim hakkımda bir helalleşiverin. İşte bizim garibetimiz de buradan kalmadır. Cemlerin hepsi aynı süreçtir. Sadece yarım saatlik, bir saatlik kalabalığa göre ikrar cemi, görgü cemi, dar cemi aynıdır aynı gün de olabilir. Aynı an içerisinde olabilir. Çünkü ayrı bir ikrar cemi olamaz, ayrı bir görgü cemi olamaz hep cemler aynıdır. Sadece bu sorgu sualler değişir. Cem dediğimiz zaman baştan aşağıya aldığımız gibi çerağ uyandırılır,

kurban tekbirlenir, sakka suyu dağıtılır, sorgu yapılır ilk evvela bizde bir şey daha vardır o cemaate katılanların birbiriyle küs olmaması, eşyle dostuyla küs olmaması ve ceme birlik beraberlik barış içersinde gelmesidir.

E.K: Toplulukta küs olan biri varsa nasıl yapılır?

A.K: Ceme gelemez, lokma yiyemez daha doğrusu. Bizde lokma çok ağırdır Hakk lokmasıdır. Muhammed, Ali lokmasıdır bu görgü ceminde o lokmayı herkes de yiyemez.

E.K: Kimler katılıyor ceme? Bütün köy halkı katılıyor mu?

A.K: Köy halkı diyince şimdi mesela mefta buradadır. Köyden gelir Eskişehir'den gelir, buradan gelir akrabaşı şurası burası fark etmez. Ama darın hizmeti en yakın akrabalara, görgünün hizmeti de en yakın oturup kalktığınılardır. Ben burada oturup kalkmışım yemiş içmişim başka bir yerdeki adam benim küslüğümü bilmez. Niye katılıyor ceme bu adam şahitlik yapıyor.

E.K: Biri adına mı yapılıyor görgü cemi mesela birinin evinde mi yapılıyor?

A.K: Birinin evinde de yapılır cem evinde de yapılır. Ama kişilere yapılır bu. Mesela ben dede olarak iki üç senede bir hizmet açıyorum. Ne yaparım ben etrafımdaki bütün Alevileri çağırırım. Ben görüleceğim benden alacağı vereceği sorgusu şusu busu varsa gelsin hesaplaşalım. Veyahut da herkesi çağırırsın, gelir derdi varsa derdi olmazsa sana şahitlik yapmış olur. Yani bu kişilere mahsustur. Yoksa görülmeyen insana hiçbir mahsusluğu yoktur.

E.K: On iki hizmeti anlatır mısınız?

A.K: On iki hizmet dediğimiz ilk evvela mürşid post sahibi cemin yöneticisidir. Dede olur. İkinci zakirdir. Cem aşığı, zakir, saz çalandır. Üçüncüsü aslında ikincisi rehberdir. Üçüncü zakirdir. İleğen ıbrıktar dediğimiz ıbrıktardır. Meydan süpürülür, on iki hizmeti sayıyorum. İbrıktar vardır o cem evinin temizliğiyle ilgili su döker tarikat abdesti dediğimiz abdesti aldırır, ıbrık süpürge meydan temizliğini yapar. Çerağ dediğimiz Nur suresinin 35. Ayetine göre uyandırılan mumdan yapılmış bir çerağdır. Bu uyandırılır, bunu uyandırırken Kuran-ı Kerim'in 34, 35, 36. Ayetleri okunur. Arkasından üç tane duvaz imam okunur. On iki imamların adı geçer. Ondan sonra çerağ yanar en başköşeye koyarız. Bu çırağın sönməsi bizim için kötü bir şeydir. Aleviler çerağ söndürüyor mum söndürüyor dedikleri olaya biz tamamen karşısız böyle bir şey yoktur. Çünkü o bizim için bir cemde bir görgü ceminde bir ıkrar ceminde bir dar cemine mum dediğimiz çerağ dediğimiz olay sönerse kurban kesilmeden o çerağ tekrar yanmaz. Çünkü o Alevilik kültürünün ayağıdır, Aleviliğin istiklal marşı on iki imamdır, duvaz imamlardır, bayrağımız da o çerağdır. Çünkü bir manifaturacıya girsek bir beyaz patiska alsak, bir kırmızı patiska alsak bunu kapının önüne çıkıp yırtıp yırtıp atsak kim bize ne der, hiç kimse bir şey demez. Ne der sadece deli der. Ama aynı şekilde bir metre kırmızı patiska alsak, bir beyaz patiska alsak terziye varsak desek ki bize bir tane ay, bir tane yıldız yapiver bu kırmızının üzerine dikiver desek diktirsek ne olur; bu, Türk bayrağı olur. Bunu yakabilir misin kapının önünde. Bundan sonra çerağ bu zakiri anlattık, çırağı anlattık rehberi anlattık,

dedenin konumunu anlattık ıbrıkçı dediğimiz tarikat abdestti aldırır, süpürgeci dediğimiz meydan temizliğine bakar, İznikçi semah döner, sakacı sakka suyu dağıtır cem birlemenin içinde on iki hizmetin içindedir. Gözcümüz vardır bunların hepsinin pirleri vardır, hepsinin sahipleri vardır. Rehber dediğimiz Ali postudur, dede dediğimiz Muhammed postudur, âşık dediğimiz Cebrail postudur. Bunların hep arkasında makamları da vardır. Bunlar defterimde yazar şimdi yanlış bilgi vermeyeyim.

E.K: Bu on iki görevi kadınlar da yapabilir mi?

A.K: Tabi tabi kadınlar da yapar.

E.K: Cemdeki on iki hizmeti kimler yapar, o aileden birileri mi yapmalıdır?

A.K: Evet ailedeki büyükler yapar. Sizden ön ayak olan kişiler yapar.

E.K: Hizmetleri hep aynı kişiler mi yapar?

A.K: Hizmetleri eli yakışan kişiler yapar. Âşık aynıdır ekseriyetle. Rehber de aynıdır zaten, bilen herkesten âşık da olmaz, rehber de olmaz, ıbrıkçı da olmaz; bilmeyen insan bir şey yapamaz ki zaten. Hizmetleri belirli kişiler yapar. Onlar da ıkrarlı olmak şartıyla yapar bunu. Yani bu yolun yolcusu olmak şarttır. İkrarsız insan, sakka suyu dağıtamaz, ikrarsız insan, saz da çalamaz.

E.K: Düşkünlük tam olarak hangi durumda olan kişiler için kullanılır?

A.K: Düşkün dediğimiz insan, 5-6-10-12 sene görülemeyen kişidir. Ondandır sonra elin ırzına namusuna bakan düşkün sayılır. Kan davası olan düşkün sayılır. Yetim hakkı yiyen, haram yiyen düşkün sayılır. Düşkünlükten kalkabilmesi için 7 sene mürsid tarafından cezalandırılır. Cemlere alınmamak şartıyla 7 sene sonra da düşkünlükten kaldırılır. Onu da yine halk arasında toplanır, Âdem atamızdan Havva anamızdan Süleyman peygamberden bütün bunlardan ibret alınacak şekilde kızgın saçtır, noduldur dediğimiz olay bunlara yüz kişinin içersinde Âli İmran suresinin 82. Ayetine göre de bak ayetleri de veriyorum. Âli İmran suresinin 82. Ayetine göre de düşkünlükten kaldırılır. Nasıl 81. Ayetine göre ıkrar alıyorsak 82. ayetine göre de düşkünlükten kaldırılır. Yüz kişinin içersinde der bu adamlara sorun sorgulayın soruşturun ilk peygamber zamanından bu ilk peygamber bütün bizim rivayete göre 120 peygamber rivayetlere göre yüz yirmi bin peygamberden hepsinden her şeyden bir parça alınmıştır. Bunların yaşadıkları sürece Âdem atamızdan son peygamber Muhammed Mustafa'ya kadar bütün hepsinde bir nevi de bilgilendirilmiştir. Bizim kitabımız da aynıdır, Kuranımız da aynıdır. Ehlibeyt taraftarıyız biz. Gadrihum olayında Şûra süresi 23. Ayetinde: Hz. Peygamber ben size iki emanet bırakıyorum, der. Biri Ehlibeytimdir biri Kuran-ı Kerim'dir. Biz bu ikisini birbirinden ayırmayız. Şimdi bazı Alevilerimiz diyor ki, Kuran değişti şu oldu bu oldu. Biz Kuran'ın değiştiğine inanmıyoruz. Sadece tefsirleri değiştirilir ve dört beş türlü Kuran ortaya çıkar. Yaşar Nuri Öztürk başka çıkartıyor, Süleyman Ateş başka çıkartıyor yorum önemlidir. Ama bir harfin bile değiştirilmediğine ha çıkartılmıştır zamanında mesela kanunlar yasalar

yerleştikçe bazı maddeler çıkartılmıştır. Nasıl anayasamızda değiştiriliyorsa biz diyoruz ki İslam'ın yasaı Kuran-ı Kerim, Türkiye Cumhuriyetinin Anayasası anayasamızdır.

E.K: Alevilikte Semahın manası nedir?

A.K: Semah, Hakk'tan alıp halka vermektir. İlahi bir danstır.

E.K: Semahın dönüldüğü yerler neresidir?

A.K: Semah cemde yapılır. Tabi İznikçi dediğimiz semahçıdır zaten o da semahta on iki erkândan birisidir.

E.K: Semahçı belli kişiler midir?

A.K: Hayır gönüllü herkes semahçı olabilir. Kırklar semahı vardır, kırklar semahına müsahip olmak şartıyla, düşkün olmamak şartıyla, ıkrarlı olmak şartıyla kırklar semahına onlar kalkar. Diğer semahlar da üç dört çeşit olur. O semahları da içinden gelen herkes döner. Semahta kimse kimseyi dönmeye zorlayamaz. Bu iştahır. İlahi bir danstır, ilahi bir istektir. Hakk'tan alıp halka vermektir.

E.K: Semahta neler söylenir?

A.K: Nefesler söylenir.

E.K: Kim söyler nefesi?

A.K: Onu âşık söyler Pir Sultan'dan, Hatai'den, Sefil Hüseyin'den, bütün erenlerden, âşıklardan, sadıklardan söyler. Yunus Emre'den, Karacaoğlan'dan belli bir şair yoktur yani. Çünkü bizim için âşıklar, sadıklar, yanıklar, uyanıkların söylediği bir ibadet şeklidir. Bir rivayete göre Peygamber Efendimiz miraca çıktığında 120 bin kelim konuşmuştur; başka bir rivayetlere göre ise 90 bin kelim konuşmuştur ve vefat ettikten sonra Hz. Peygamber Efendimizin 23 senelik peygamberlik süresince 6666 ayeti Kuran-ı Kerim'de ayet olarak belirlenmiştir. Bunun dışında kalanlar da âşıklar, sadıklar, erenlerin, evliyanın dilinde virt olmuştur. Bizim onlara inancımız sonsuzdur. Sefili Hüseyinler, Genç Abdallar, Pir Sultanlar, Hatailer'in ağzından çıkanlar önemlidir.

E.K: Cemde söylenen bir duayı bize söyleyebilir misiniz?

A.K: Madem öyle bir kurban duası veyahut da bir lokma duası okuyalım. Şimdi lokma gelir karşına saçlı bacı, taşlı bacı kim getirdiyse lokma dikilir. Ve dede duaya başlar: Bismillah Allah Allah Allah Allah aşkına Allah şevkine Allah pir aşkına mürşid kuvvetine Allah üçler beşler yediler kırklar hizmetlerinizden namazlarınızdan niyazlarınızdan lokmalarınızdan sofralarınızdan haberdar ola. Allah birlikten dirlikten muhabbetten ayırmaya, düşürüp şaşırırmaya Halil İbrahim Peygamber'in sürüsüne katıla tüy başına bin bir aşına yiyene helal yedirene delil ola. Lokma hakkına evliya kerimine cömertler cemine gerçek erenler demine gerçeğe hü. Bu

sade lokma duası gibi, hizmet duası gibi, sofraya duası gibi daha bunu çeşitli vesaireleri vardır. Semahçıya ayrı dua, ıbrıkçıya ayrı dua, sazçıya ayrı dua verilir.

E.K: Cemde dua etme yetkisi dedeye mi aittir?

A.K: Dede söyler. Dedenin başkasının dua yapmaya pek yetkisi de yoktur zaten, yani yapamaz.

E.K: Her cemde kurban kesilir mi?

A.K: Görgü ceminde hizmet yanacak, çerağ yakılacaksa kurban kesilir. Ama üç kişi de görülebilir, beş kişide görülebilir, on kişi de görülebilir bir kurbanla. Bizde tek ikrar kurbanıyla dar kurbanlı olmaz. İkrar verirken kurban olur ve dardan indirirken kurban olur. Bunlar şarttır. Öbür aradakiler bir dilim ekmeği de görülür sorulabilir.

E.K: Cemde dağıtılan lokma hangi malzemelerle yapılır?

A.K: Bu lokma şuanda eziyetli olmayan, çarşıdan alınan lokmadır, lokumdur. Bizim erkân üzümü dediğimiz lokma, erkân üzümü dediğimiz sarı üzüm, siyah üzüm, kuru üzüm yani bunlar lokmaya girer. Erkan üzümü dediğimiz lokumdur şerbettir. Bunlar da bu şekilde dağıtılır. Bir de canbaş lokması vardır. O da canbaş lokması o gün kesilen kurbanların ilk önce birer lokma alabilmesi için bütün cemaate dağıtılır. Tek tek tabaklarda dağıtılıyor, şimdi kâşıklarla dağıtılıyor. Bu canbaş lokmasıdır bu da o gün kesilen kurbanının sadece ciğerlerinden, kaburga yerlerinden kavrulmuş ettir.

E.K: Bu lokmayı kim getirir?

A.K: Kurbanlarımız vardır, yemeği pişirenlerimiz vardır, onlar getiriyor. Yine hizmet sahipleri, masraflar hizmet sahiplerine ait olduğu için onlardan esinlenerek tanıdığı olabilir akrabası olabilir yakını olabilir ceme katılanlar da zaten lokmasız gelmez boş gelmez öyle.

E.K: Lokmalar cem bittikten sonra mı dağıtılır?

A.K: Hayır, cem birlemenin içersinde ağız tatları gelsin dendiği zaman gelir; çünkü namaz halindesin çerağ yandıktan sonra lokmalara kadar süreç işler. Duvaz imamlardı, on iki imamlar duvazlarıydı, tevhidleri idi dualarıydı bu şekilde ibadet şeklinde sürer.

E.K Cemin işleyiş sırasını tam olarak nasıl başlayıp bittiğini anlatabilir misiniz?

A.K: Cem, kurban kesmekle başlar lokma yemekle biter. Aslında süreç yöreden yöreye değişir. Kimi yerde çerağ uyanır, kurban tekbirlenir hizmet başlar. Kimi yerlerde kurban kesilir saatler ileri alındığı için şehirleştirdiğimiz kentleştirdiğimiz için daha erken mesela gündüzden kurbanlarımızı dualıyoruz kesiyoruz akşam lokmaya varıyoruz. Cem ayını en az beş altı saat sürer. Çünkü sorguydu, görgüydü, tevhiddi dediğimiz namaz olayı beş altı sürer öyle on dakikalık, beş dakikalık değildir.

E.K: Cemin yapıldığı yerin büyük olması mı gerekir?

A.K: Elbette. Büyük şehirlerde mesela Eskişehir'deki cem evi beş yüz, altı yüz kişiyi alır. Köy yerinde zaten kaç kişi var halkına göre evde, gerekirse evde olmazsa cem evinde yapılır. Köy yerlerinde ufak tefek de olsa cem evleri var. Burada Kütahya'da Hacı Bektaşî Veli derneğinin cem evi var. Orada cem evi yüz metre karedir.

E.K: Siz en son nerede yaptınız cemi?

A.K: Kütahya Hacı Bektaşî Veli Derneğinde yaptık.

E.K: Cem ayini olacağı halka nasıl duyurulur?

A.K: Bunu duyuruna peyik denir. On iki hizmetin içinde peyik de vardır. Peyik vasıtasıyla bugün benim hizmetim var, dersin. Peyik dışarı çıkar Alevi olan vatandaşlara; mesela, temsil vereyim Ali Dede'nin lokması var akşama buyurun gelin, der. Hiç kapı ayırmadan herkesi çağırır. Kişi kendi çağırırsa küslüğü olan olabilir küslüğüne haber vermeyebilir diye bu peyik çıkartılır. Peyik de kapı ayırmadan herkesi dolandır gelir. Gündüz hizmetin olacağını duyurur. Cem ayinleri gece akşam üzerinden sonra başlar sabah kaçta biter onu Allah bilir.

E.K: Kişi sonradan Alevi olabilir mi?

A.K: Bektaşî olabilir.

E.K: Bektaşî ile Alevi arasındaki fark nedir?

A.K: Hiçbir fark yoktur. Yani inanç meselesi bu. O kişi istediği zaman bunu terk edebilir. Çünkü arkasından arayıp soran olmaz. Veyahut da adam Bektaşî olmuş, tarikata girmiş, ikrar vermiştir. Bizde ikrar vermek çok kolaydır da, darda kalmak vardır. Darda kalmak çok kötü bir şeydir. Bektaşî ikrar verir arkasından arayan soran olmadığında darda kalır. O daha acı bir şeydir.

E.K: Cem sırasında da dara durma var mıdır?

A.K: Elbette vardır.

E.K: Oradaki kişinin duruş şekli nasıldır?

A.K: Dedenin kapısından girerler. Kapıya niyaz edilir ve mürşidin huzuruna gelinir. Orada seccadenin üzerinde beş kere Ya Allah, Ya Muhammed, Ya Ali, Şah Hasan, Şah Hüseyin diye ortaya niyaz edilir ayağa dikilir. Büyükten küçüğe. Evlatları, eşi, damatları, gelinleri, kızları girer. Hizmet yapan kişi dedenin huzuruna dikilir. Dedenin huzurunda dardan ineceğe sorar: Siz der bu meftanın nesisiniz? Yakınlarıyız, bunun alacağına vereceğine kefil misiniz der; onlar da kefiliz derler ve o zaman dar inmesi başlar. Darda on iki imamın adı geçer. Kuran-ı Kerim okunur, bu şekilde de devam edilir.

E.K: Kuran-ı Kerim’i dede mi okur?

A.K: Hoca varsa hoca okur. Olmazsa Kuran bilen birisi okur. Kuran okuyan dedelerimiz de vardır.

E.K: Kerbela olayı hakkında bilgi verebilir misiniz?

A.K: Kerbela karubela İmam-ı Hüseyin’in şehit olduğu mekandır. Şuanda Irak topraklarındadır ve bizim için ayrı bir önem taşır, kanlı bir yerdir. Alevi kültüründe ve İmam-ı Hüseyin’i seven bütün Müslümanlar içerisinde -İmam-ı Hüseyin çünkü biliyorsunuz Hz. Peygamberin torunudur- orası her sene Aşure ayında anılır.

E.K: Kendinizi İslam içinde görüyor musunuz?

A.K: Şimdi biz zaten Kalubela’dan beri İslamız. Karubela ne demek; edebiyetten beri İslamız demektir. İslam varken Müslümanlık diye bir kavram getirildi ortaya Hz. Peygamber efendimiz zamanında herkes İslam’dı zaten. Şimdi nüfus kağıtlarına bak Alevisi, Sünnisi, Kürdünü, abazasını, çerkezini bırak herkeste İslam yazar. Müslümandı, Aleviydi, Zazaydı yazmaz İslam yazar. Bunu değiştiren dil sürtüşmesi gibi benim nüfus kağıdım da zaten Alevi de yazmıyor Müslüman da yazmıyor. Ne yazıyor İslam yazıyor.

E.K: Bazı Aleviler kendilerini bunun dışında gösteriyorlar buna ne diyorsunuz?

A.K: Yanlış, İslamın dışında demek yanlıştır.

E.K: Köyünüzün yakınlarında türbe var mı?

A.K: İçinde Hüseyin Gazi Türbesi var.

E.K: Sizden sonra dedenin kim olacağı belli midir?

A.K: Bizde atama yoktur.

E.K: Dedenin kim olacağı nasıl belirlenir?

A.K: Dede Hakk’a uğurlandıktan sonra bizim yerimize geçecek oğlum olabilir amcazadelerim olabilir, amcazadelerimin çocukları olabilir. Bektaşlardanım mesela Körs Köyünden Bektaşlardan bir kişi çıkar ve layıkta ikrarlıysa, evliyse ikrarlıysa bu yolun yolcusuysa o yapar.

E.K: Dede olmak için evli olmak gerekli midir?

A.K: İkrarlı olmak şart bizde, evli olmadan ikrar verilmez. Bizim bu yörede vardır başka Çorum’da sağda solda başka yerlerde Maraş’ta falan oğlan iken ikrarlanır askere giderken ikrarlanırlar mesela.

E.K: “Bizim orucumuz tutulmuş, namazımız kılınmış” anlayışı hakkında bilgi verir misiniz?

A.K: Alevi kültüründe insanın içine yerleştirilmiş bir şeydir. Ama baştan beri söylediğimiz gibi namaz kılmak nedir, ibadet yapmaktır. Namaz demek salat demektir. Salat da namazın şekli şemali olmadığı için namazın da hizmetleriyle kurbanıyla hizmetleriyle lokmalarıyla

namazın kılınmış ama bunun da her Alevinin yapabileceği gibi Aleviyim diyebilmesi için namazım kılını diyebilmesi için biz ne diyoruz namazımız niyazımız diyoruz. Bir niyaz da namazdır. Hz. Ali efendimizin Hz. Peygamber efendimizin dini sohbetleri yapılması da bir namazdır. Sadece biz şekil ve şemale ibadet olarak itina ediyoruz. O yüzden de bizlere abdestimiz alınmış namazımız kılınmış dediğimiz olay budur. Zaten insanoğlu temiz gezmesi lazım, insanoğlu büyüğünü küçüğünü sevmesi lazım namazını kılması lazım. Namaz demek beş vakitle ilgili olmasa da insanın kendi dini vecibesini yerine getirmesidir zaten. Dini vecibesi insanın nedir? İnanç biçimleri sadece nerde değişir? Sadece felsefe olarak değişir. İnanç olduktan sonra bütün insanların abdesti namazı alınmış kılınmıştır. İlla ki millete gösteriş için alınan abdest değil, kılınan namaz da değil. Harun Reşit bir gün Pervil'e demiş ki, "Git namaz kılanları topla getir." Pervil, gidiyor, batın gözüyle bir bakıyor dört kişinin gerçek namaz kıldığını görüyor. Kalabalık içinden o dört kişiyi alıp geliyor. Harun Reşit bağırıyor ben bu kadar yemek yaptım, sen niye sadece dört kişiyi aldın geldin, ben şimdi kime yedireceğim bu yemekleri diyor. Pervil, sen bana namaz kılanları al gel dedin; eğer camidekileri topla gel deseydin, hepsini alır gelirdim diyor. Batın gözüyle bakınca fark budur. Bizim Aleviliğimizde de ibadet şekli budur. Batın gözüyle baktığın zaman herkes bugün gider Ulu Camisi de, kahvesi de, lokantalar da, meyhane de, birahane de, cem evi de doludur. Herkes kendisini haklı çıkarır. Ama bugün gösteriş için adam ben görüyorum herkesten sonra geliyor herkesten önce gidiyor Cuma namazından. Ben kendim gitmesem de görüyorum burada esnaftan korkusuna şundan korkusuna bundan korkusuna namazını kılıyorsa bir anlamı yoktur. Riya ile şirk ile ibadet olmaz. Şimdi alınmış abdestim deyince insan temiz olmalı her zaman temiz kılmalı yarın ölecekmiş gibi de hazırlanmalıdır. İbadet şekli de her zaman ölecekmiş gibi ibadet yapması lazım her zaman ölmeyecek gibi çalışması lazım çalışmak da bir ibadettir. Gülmek de biri ibadettir, oturup kalkmak da bir ibadettir. Hepsi bunların namaza girer hepsi bunların bir ibadettir yani. Adam çok güzel güler o da bir ibadettir. Şimdi adam güzele bakmak sevaptır dediği zaman aa tövbe de güzel bakmak sevap deyince herkes yanlısı anlıyor herkes hemen bayana gidiyor şuna gidiyor buna gidiyor değil işte o güzel ağaç olabilir, gül olabilir, diken olabilir, ev olabilir, bu araba olabilir her şey olabilir. Sadece tek böyle bakarsan çerçeveye çok kısa olur ama öbür türlü genişçe baktığın zaman gerçekten sevap şeylerimiz bunlardır bizim. Yani insan öyle düşünmesi lazım öyle de görmesi lazım. Tek amaçlı düşündükten sonra hiçbir ibadetin bence geçerliliği yoktur.

E.K: Dede olarak sizin ocağınızda kaç talib var?

A.K: Şimdi ikrarlılar binin üzerinde Aleviyim diyen Hüseyin Gazi Ocağına bağlıym diyen üç binin üzerinde müridlerimiz var. Eskişehir, Afyon, Kütahya bölgesinde bizim ekseri Seyid Gazi bölgesinden köylüklerinden oldukları için aşağı yukarı on altı, yirmi tane köyümüz var bizim. İçlerinde bu köylerde Hüseyin Gazi talibi var mesela Şucaaddin Veli talibi var, Kemal talibi var, Pir Ahmet talibi var, Koçu Baba talibi var ama ekseriyeti Hüseyin Gazi. Bu daha önce bana sorulduğunda Ankara'dan Gazi Üniversitesi'nden gelen Coşkun Köken isimli araştırmacı Eskişehir Bölgesini alıyor. Eskişehir Bölgesinde bütün köyleri gezdiğinde her köyde Hüseyin Gazi çıkıyor, her köy Hüseyin Gazi çıkıyor. Ondan icazet alarak Kütahya'ya geliyor.

Kütahya'da dernek vasıtasıyla Ali Dede varmış beni buluyor ve onunla da ayrıntılara girdik Körs Köyü Hüseyin Gazi türbesinin fotoğraflarını falan çekti. Buradaki bazı tekkelerin fotoğraflarını çekti. Oraların falan fotoğraflarını çektik gezdik gördük.

E.K: Aleviler olarak Kütahya'da karşılaştığınız problemler var mı Sünnilerin size karşı yaklaşımları nasıl?

A.K: Hiçbir şey görmedim, yaklaşımları iyi. Kütahya'mız ne kadar gitgide Sünnileşse de ben Aleviyim. 75'ten beri Kütahya'da duruyorum. Hiçbir zaman bana hiçbir tepki gösterilmedi. Ben değil hiçbir Alevi vatandaşımız herhangi bir sıkıntı yaşamadı. 1994'te Kütahya Hacı Bektaş Veli Derneğini kurduk. O zamanlar da işte yok şu olur yok bu olur dediler. Hiçbir şey olmadı. Hiçbir kimse de gelip de burası neymiş demedi bizim Sünnilerden dahi dernek üyemiz olan arkadaşlarımız var.

E.K: Kütahya yöresinde yatır olarak kadın evliya var mı?

A.K: Evet, Yeni Mahallede Fatma Ana Türbesi var, Ana Sultan var.

E.K: Kadınlar dede olabiliyorlar mı?

A.K: Dede erkek cinsiyetinden olur. Ne kadar saçlı bacı, taşlı bacı ayırmıyoruz desek de burada ayrılıyor. Aslında yapılmaz, dede öldükten sonra ananın saygısı hâlâ devam eder. Sadece post makamında rehberlik makamında bulunmuyorlar, diğer görevlerde bulunuyorlar. Dedenin yanında oturan analarımız olur. Posta oturan anamız olur da cemi yönetemez.

E.K: Kütahya'da sizden başka dede var mı?

A.K: Sonradan icazet alıp dedelik yapanlar vardır bu dedelikler kimi âşıktır kimi şudur kimi budur. Biz Hüseyin Gazi Dedesi olarak Alevi dedesi olarak Kütahya'yı temsil etmesek de Kütahya Hacı Bektaş Veli Derneğinin yönetim kurulundayım. Kuruluşundan beri 94'ten beri bu derneğin içindeyim ve bu derneğin içinde çalışmalarımı devam ettirmekteyim. Kütahya Aleviliği olduktan sonra bildiğimiz kadarıyla doğrularıyla biz cevaplandırdık. Onun haricinde Akçalan'da dede var üç dört tane dede var. Bunlar icazet alıp yola çıkan dedelerdir.

E.K: Dikme dediğiniz dedeler mi?

A.K: Evet, Dikme dede bunlar.

E.K: Bu dedelerin özelliği sadece soydan gelmemeleri midir?

A.K: Soydan gelmiyor, soydan gelse de uzaktan akrabalığı vardır; soydan gelmediği için o olmadığı zaman başka birisi de bu dedeliği götürebilir. Bizim buralarda hakikatte olan yani dikme dede olmayanlar; Körs Köyünden Hüseyin Gazi dedesi olarak Ali Dede, Seyid Ali Sultan'dan geçen sene kaybettiğimiz Ali Rıza Dede onun yerine kardeşi Kütahya merkezde bulunan Ali Kayahan var. Kütahya merkezinde Pir Ahmet Efendinin dedesi var o Eskişehir'de

ikamet etmektedir. Koçu Dedesi Cafer Dede vardı rahmetlik oldu. Avdan Kırgıl Çobanların bazı bölgelerimizde dedeleri vardır onlar Afyon'dan gelirler. Oranın dedeleri de Afyon'da ikamet ederler. Şimdi bizim Kütahya ili içersinde Temallı, Hüseyin Gazi, Pir Ahmet Efendi, Koçu Baba, Seyid Ali Sultan vardır. Ocakzade olarak dedelik yapan hizmet yapan post sahibi olan bunlardır. Çoğu Eskişehir'de ikamet eder. Kütahya merkezde ben bulunmaktayım. Çamlıca Mahallemizde Seyid Ali Sultan'ın evlatları vardır. Diğer dedeler Kütahya'da ikamet etmedikleri için genellikle burada olan sorunları bizler çözüyoruz.

SONUÇ

Sözlü kültür ortamıyla yayılma ve uygulanma imkânı bulmuş olan Alevi-Bektaşî öğretisi, son yüzyılda yapılan çalışmalarla sistemli bir şekilde kayıt altına alınmaktadır. Dedelik kurumundaki ruhani liderlik rolü, dedenin kendisine bağlı bulunan kesimin inanç merkezi olmasını da beraberinde getirmiştir. Ocak aidiyeti, Alevî inançlı bireyin inançsal-düşünsel kimliği olmuştur.

Kütahya yöresinde yaşayan ve bu bölgedeki Alevilerin ruhani lideri olan bir dedeyle gerçekleştirilen yukarıdaki söyleşiyle Kütahya Aleviliğini aydınlatmaya çalıştık. Bu çalışmanın ilgili yöreye yönelik yapılacak daha sonraki çalışmalara ışık tutmasını temenni ediyoruz.

Beylerimiz elvan gülün üstüne
Ağlar gelir şahım Abdal Musa'ya
Urm abdalları postun eđnine
Bağlar gelir şahım Abdal Musa'ya

Urum abdalları gelir dost deyü
Hırka giyer aba deyü post deyü
Hastaları gelir derman isteyü
Sağlar gelir bizim Abdal Musa'ya

Hind'den bezirganlar gelir yayınur
Aşık olan bu meydanda soyunur
Pişer lokmaları açlar duyunur
Toklar gelir pirim Abdal Musa'ya

İkrarıdır koç yiğidin yuları
Fakihleri çeksem gelmez
İleri Akpınar'ın yeşil güllü suları
Çağlar gelir pirim Abdal Musa'ya

Meydanında dare durmuş köçekler
Çalınır koç kurbanlara bıçaklar
Döğülür kudüm açılır sancaklar
Erler gelir pirim Abdal Musa'ya

Kılıç sallar Yezidlerin kaskına
Ali Zülfikar'ın almış destine
Tümen tümen genç Ali'nin üstüne
Erler gelir şahım Abdal Musa'ya

Her matem ayında kanlar dökülür
Demine Hü deyü gülbank çekilir
Uyandırıp Hak çırağı yakılır
Erler gelir şahım Abdal Musa'ya

Benim bir isteđim vardır Kerim'den
Yezit bilmez erenlerin sırrından
Kaygusuz'um cüda düştüm pirimden
Erler gelir şahım Abdal Musa'ya

KAYGUSUZ ABDAL

